

**INSTITUUT
VOOR
VLAAMSE
VOLKSKUNST**

België
P.B.
9160 Lokeren 1
8/4264

VOLKSKUNST

VLAAMS
DANSARCHIEF

*

VLAAMS
VENDELARCHIEF

*

STREEKDRACHTEN
COMMISSIE

JAARGANG 41
NUMMER 2
JUNI 2017

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
VOOR DE STUDIE EN DE VERSPREIDING VAN DE
VLAAMSE VOLKSCULTUUR
Afgiftekantoor Lokeren 1 - P 706365

EDITORIAAL

Dansen en Gezondheid

Zondag 23 april jl. was het weerom Erfgoeddag. Het thema werd vervat in één eenvoudig woord: ZORG. Erfgoeddagen werpen licht op de geschiedenis. Geschiedenis brengt ons bij het heden. We gaan nader in op enkele aspecten van de huidige gezondheidszorg. We komen uiteindelijk terecht bij de dans als activiteit om onze gezondheid te bevorderen.

Het is in het leven zoveel beter te geven dan te moeten krijgen. Dat geldt des te meer voor zorg. De geschiedenis leert ons dat het flink uit de hand kan lopen. Het Erfgoedhuis in Kortenbergh gaf een verdienstelijke brochure uit als begeleiding bij de tentoonstelling opgezet ter gelegenheid van de Erfgoeddag. Een historische benadering van epidemieën was een van de sub-thema's van de tentoonstelling, naast volksgeneeskunde, geneeskunde en gezondheidsleer. Zorg, gebrek aan zorg, of gewoon de onmogelijkheid om – bij gebrek aan voldoende kennis – de gepaste zorg te verlenen, kan een wending geven aan het wereldgebeuren. Nemen we de Spaanse griep als voorbeeld. De Verenigde Staten van Amerika komen de geallieerden een handje toesteken aan het Europees front tijdens Wereldoorlog I (WO I). Vermoedelijk brengen Amerikaanse soldaten het H1N1⁽¹⁾ griepvirus mee van over de Atlantische Oceaan. Het virus verspreidt zich snel aan beide zijden van het front. Hoge koorts, uitputting en uiteindelijk falen van de longfunctie zorgt voor een stijgende mortaliteit. Deze griep krijgt verkeerdelijk de naam Spaanse griep, omdat de eerste rapporten van dodelijke afloop uit het neutrale Spanje kwamen. Spanje moest zich immers niets aantrekken van perscensuur. Noch bij de geallieerden, noch bij de Duitse troepen mocht melding gemaakt worden van deze doder. Het had immers aanzien kunnen worden als een verminderde slagkracht. Naar schatting 46% van de Amerikaanse doden tijdens WO I moest in de Spaanse griep zijn meerdere erkennen. Wellicht heeft de Spaanse griep bijgedragen tot het einde van WO I. De naar huis teruggekeerde soldaten verspreidden het virus verder. De jongste schattingen spreken over 15 tot 20 miljoen doden. We mogen

(1) H = Hemagglutinine ; N = Neuraminidase

terecht het begrip pandemie gebruiken, want 20% van de toenmalige wereldbevolking geraakte besmet⁽²⁾.

Deskundigen waarschuwen ons voor een nieuwe virusstam die circuleert in China. Het gaat over het vogelgriepstype H7N9. Overdracht naar de mens werd gemeld, met een mortaliteit van 41%. En die vogelgriep is lang niet de enige bedreiging. Cholera blijft gelukkig nog uit de buurt. Deze bacteriële infectie doodt ongeveer 50% van de zieken. Een behandeling met antibiotica is mogelijk, maar die antibiotica moeten voorradig zijn in de ontwikkelingslanden of vluchtelingenkampen waar de ziekte zich manifesteert door gebrekkige hygiëne. Het Ebolavirus hangt ons nog steeds boven het hoofd: een mortaliteit van 90% en nog steeds geen doeltreffende behandeling. Het perspectief voor HIV-patiënten is wat dat betreft een stuk beter. Dank zij intensief onderzoek werden nieuwe behandelingen op punt gesteld, met herstel van een quasi normale levensverwachting, op voorwaarde dat de behandeling betaalbaar blijft⁽³⁾.

Maar er zijn nog andere bedreigingen. Recente ervaringen met de kernramp in Fukushima leren ons hoe broos een verankering in (valse) zekerheden kan zijn. Indien er zich in ons land of aan onze landsgrenzen een kernramp voordoet, zitten we op slag met enkele honderdduizenden vluchtelingen, van wie het grootste deel hun huis niet meer zal betreden in dit leven. De minder jonge generatie (40 +) heeft meer overlevingskansen dan wie jonger is dan 40 jaar. Deze laatsten hebben wel baat bij jodiumpillen⁽⁴⁾.

In het dierenrijk lijkt het zorgmodel eenvoudiger dan bij de mens. We hadden de voorbije maand merels op bezoek. Ze nestelden onder ons afdak op het terras. Zonder zich veel van de onmiddellijke menselijke nabijheid aan te trekken, broedde moeder merel haar eitjes uit. In de snikhete voorbije weken bleven moeder en vader merel hun kleintjes koesteren, wars van alle menselijke aanwezigheid. Ondertussen zijn de jonge merels uitgevlogen, op weg naar volwassenheid (zie afbeeldingen 1 en 2).

(2) Anonymus. Van volksgeneeskunde naar geneeskunde in de fusie Kortenbergh. Brochure bij de erfgoeddag over zorg op 23 april 2017. Deze brochure is verkrijgbaar op eenvoudige vraag via www.instituutvlaamsevolkskunst.be

(3) Walsh B. Warning: we are not ready for the next pandemic. Time Magazine 2017; May 15: pp. 24-31.

(4) Hoge Gezondheidsraad. Nucleaire ongevallen, leefmilieu en gezondheid in het post-Fukushima tijdperk. Publicatie van de Hoge Gezondheidsraad 9275.

*Afbeelding 1: piepjonge merels
onder de hoede van moeder-
merel.*

*Afbeelding 2: jonge merels klaar
om uit te vliegen.*

Wat zorg voor mensen betreft, zien we op dit eigenste ogenblik een intensief spanningsveld tussen distributie en zorg, tussen materiële en menselijke factoren. Patiënten gaan om hun geneesmiddelen in Nederland, omdat die daar (soms) goedkoper zijn. Diverse spelers in het veld proberen mekaar de loef af te steken met allerlei condities. Eén constante overweegt: hoe meer we kopen, hoe beter. Ter gelegenheid van de Erfgoeddag over zorg, vroegen we als IVV aandacht voor de mens als belangrijkste factor: de ene mens als remedie voor de andere die zorg nodig heeft⁽⁵⁾.

We kunnen ons afvragen hoe we - behorend tot de volkskunst minnende gemeenschap – kunnen bijdragen aan zorg. We zitten in ieder geval goed wat de rol van de mens betreft. Volkskunst beoefenen we immers stevast in een levende gemeenschap. Mogelijks is dat een belangrijke factor in het gezond zijn en blijven. Liever dan doemdenken en wars van alle commerciële inmenging, schept vreugdevolle ontspanning gezondheidsperspectief.

(5) Erfgoeddag 2017: Zorg –Dodoens en Apotheker. <http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/erfgoeddag2017-GL>

Hart- en vaatziekten zijn nog steeds de hoofdoorzaak van mortaliteit. Ze kunnen bovendien voor een belangrijke invaliditeit zorgen. Een internationale publicatie ging na in hoeverre dansen bevorderend werkt op de gezondheid van hart en bloedvaten⁽⁶⁾. We weten het al langer: enerzijds werkt beweging preventief als bescherming tegen hartinfarct en zelfs tegen de ziekte van Alzheimer. Anderzijds ervaren we dat er nog steeds een grote kloof bestaat tussen wens en werkelijkheid. Het komt er dus op aan een vorm van beweging na te streven waarvan de drempel niet te hoog ligt. Dansen blijkt zeker zinvol.

Figuur 3: Fred Astaire en Ginger Rogers in volle actie

(6) Rodrigues-Krause J, Bouffleur Farinha J, Krause M, Álvaro Reischak-Oliveira. Effect of dance-interventions on cardiovascular risk with ageing: systematic review and meta-analysis. *Complementary Therapies in Medicine* 2016; 29: 16-28.

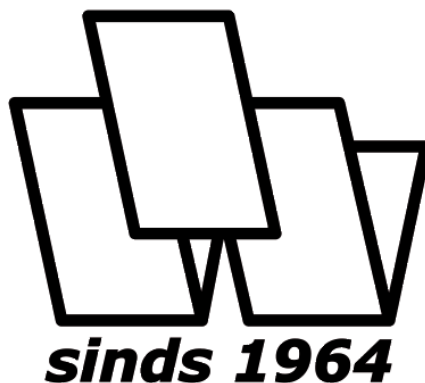
De onderzochte patiënten waren tussen 58 en 72 jaar jong, 377 in totaal. Ze hadden een uiteenlopende voorgeschiedenis: ofwel geen complicaties, ofwel een gebrekkige hartfunctie (= hartfalen), ofwel problemen met cholesterol. Ze dansten gemiddeld drie keer per week gedurende 40 tot 60 minuten. Ze werden gedurende 8 weken tot 8 maanden opgevolgd en vergeleken met niet-dansers.

Wat bracht al dat dansen uiteindelijk teweeg? Vooreerst een beter gebruik van zuurstof, door een rendabeler ademhaling. Ten tweede: een gunstige evolutie van de vetten in het bloed: HDL of de 'goede' cholesterol steeg, terwijl triglyceriden daalden. Ten derde: dans blijkt evenwaardig aan andere vormen van geregelde beweging. Ten vierde: van dansen vermageren we (jammer genoeg) niet. De auteurs zien nochtans in dans een laagdrempelige vorm van fysieke inspanning. Dansen heeft bovendien het voordeel van minder leeftijdsgebonden te zijn. Dansen vraagt ook een intellectueel engagement en coördinatie met de begeleidende muziek. Wanneer we samen met een partner of een groep dansen, ervaren we bovendien een vorm van harmonie. Over de weldoende invloed van harmonie hadden we het al in een vorig editoriaal⁽⁷⁾.

Dus: (volks)dansen als middel om gezond te blijven of (cardiovasculaire) accidenten te vermijden! We hoeven daarvoor echt geen Fred Astaire of Ginger Rogers te zijn (afbeelding 3).

Gert Laekeman

Voorzitter IVV

(7) Laekeman G. Harmonie als filosofie. Volkskunst 2017; 41 (1): 1-4.

PUBLICATIES

Speciale acties boeken

Vanaf januari 2017 startten we een speciale actie rond de boeken 'Van hoed tot ondergoed' en 'Het Vliegende Vendel'.

Actie 1: Gratis boek

Aan alle volksdans-, vendel en volksmuziekgroepen met een webabonnement, schenken we een exemplaar van deze boeken voor gebruik als relatiegeschenk bij buitenlandse reizen !

Bel of e-mail onze secretaris (zie colofon) of surf naar

www.instituutvlaamsevolkskunst.be/aanvraag-boek-geschenk

Actie 2: Het Vliegende Vendel

Geschenktip: Geef je leden een origineel geschenk voor hun verjaardag, lente- of communiefeest:

- Bij aankoop van 5 exemplaren betaal je slechts 7,50 euro per stuk
- vanaf 10 exemplaren halveren we de prijs naar 5,00 euro per stuk

Bundelprijs Streekdrachten

Zolang de voorraad strekt, blijft ook de bundelprijs van beide boeken over streekdrachten van kracht.

Beide boeken over streekdrachten in één pakket
€ 47,50

Oproep voor documentatie

W.O.I, een kruispunt in het alledaagse leven of de samenleving in Vlaanderen in verandering

1918 betekende het einde van W.O.I. De wereld was sterk veranderd, ook in Vlaanderen.

Een goede reden voor het IVV om aan een nieuwe uitgave te denken. Onder de leiding van Dr. Hist. Henri Vannoppen beschrijven 5 auteurs in 16 hoofdstukken de belangrijkste veranderingen in de volkscultuur.

Om dit werk zo volledig mogelijk te maken en de 5 Vlaamse provincies en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan bod te laten komen, doen we een beroep op jullie: heb je materiaal en foto's i.v.m. deze onderwerpen vragen we contact op te nemen met Henri Vannoppen. De coördinaten vinden jullie op het einde van dit artikel.

De volgende hoofdstukken komen aan bod:

1. Een wereld in verandering, ook in Vlaanderen (1890-1930)

De demografische, economische, sociale, politieke, militaire, culturele en levensbeschouwelijke veranderingen voor en na de Duitse bezetting.

2. Streekdrachten en de mannenmode

De fuik en de faas, het herenkostuum, de bretellen, het vals hemd, de vadermoorder, de hoge hoed, de bolhoed, de canotier, de zakhorloge tegenover de pet, de broekriem, de molières, de sportkledij en de Engelse en Amerikaanse invloeden.

3. Streekdrachten en de vrouwenmode

De pijpjesmuts, het kappetje, kap en neusdoek, de crinoline, de tweede tournure, de wespentaille, het corset tegenover de reformkledij, de anti-corsetbeweging, de 'roaring twenties', de pothoed, de vleeskleurige kousen en de 'poudre de riz'.

4. Haartooi

De snor en de barbier tegenover het gladgeschoren gelaat naar Amerikaans voorbeeld, de gilettehouder en de brillantine bij de man. De sierkrullen, het opgestoken haar en het haar in de scheiding tegenover het haar à la garçonne, de permanent, de 'mise en plis' en het kapsalon bij de vrouw.

5. Voeding

Het bakhuis en de vleeskuip, wit brood en roggebrood, 'heef', biergist en droge gist, liesvet, kramiek, fruit- en kaastaarten, gewonnen brood of 'pain perdu', bodding en 'broektessen', 'stoemp', 'kazakken', frites, de hiërarchie van het vlees, 'Congelees vlees' ('viande congelé') onder W.O.I, witte en zwarte pensen met foelie en pensenkruid, geperste kop en kipkap, ossentong, Frans haantje, schol, stokvis en bakvis voor de minder begoeden, tong, zalm en tarbot voor de rijken, mosselen en oesters, en feesteten.

6. Volksdans

Kadril, polka, marzurka, wals en 'carnet de bal' of balboekje vervangen door modedansen zoals charleston, two step en fox-trot.

7. Volksmuziek

Van de volkszanger op de markt tot radio-en filmmuziek.

8. Instrumenten

De doedelzak, de viool, de accordeon, het spelemansorkest vervangen door de 'jazz'.

9. Vendelen

De Leefdaalse en de Brechtse reeks, vendelen bij schuttersgilden, bij jeugdverenigingen en bij volkskunstgroepen.

10. De Kerstboom in opmars

Het kerstblok, maretak en hulst, de kerststal, het wassen Kindje Jezus, de kerstboom bij de Duitse handelaars voor 1914 en bij de Duitse soldaten in W.O.I, van patacon tot cougnou, de kerststronk, de kerstzwaan en de kerstkalkoen, kerstwensen, kerstzingen en de Middernachtmis.

11. De Nieuwjaarsbrief

Oudejaarsavond, Nieuwjaarsbrieven en de scholen, Nieuwjaarsbrieven van krijgsgevangenen en van hun kinderen in W.O.I, Nieuwjaarswensen, Nieuwjaarskaarten, Nieuwjaarzingen, boekweitkoeken met Nieuwjaar en peperkoek als Nieuwjaarsgeschenk.

12. Van ‘Peke Greef’ (Graaf van Halfvasten) en Sint-Maarten naar Sint-Nicolaas:

Laetare of halfvasten, het mandje en de koeken met Greef, de roede voor de stoute kinderen, de uitgeholde biet, zingen voor Greef, Greeffeesten, Sint-Maartensvuren, Sint-Maartenzingen, de legenden van Sint-Nicolaas, Bari en Sint-Niklaas in de Bon Marché.

13. De nalaat (na-oogstfeesten) verdween

Het koekenfeest van Hendrik Conscience, de uitlaatklep voor de landarbeiders bij de aardappeloogst, een goed diner, ‘stoemen ambacht’, ‘schoenke slef’, bal, ‘kassaut’ of pannenkoeken met spek, revival in de volksdanswereld en de nalaat van het witloof.

14. Kermissen, volksspelen en sport moderniseren

Winter-en zomerkermissen, de kermis als de huwelijksmarkt, verzet van wereldlijke en geestelijke overheden tegen de kermissen, de kermisprocessie, het kermisdiner, de ‘kremer’ en de foor, danszalen, danstenten, spiegeltenten, het kermisbal, één pint en twee zakdoeken, geen vreemde vrijers op de kermis, kermiskoersen en vrouwkenschap.

Volksspelen in ‘Belgium the Glorious’ in W.O.I., hanenkappen, ganzenkappen, ringsteken te paard, per koets en met de fiets, waterbaksteken en meiboomplanting.

Schuttersgilden, staande wippen, liggende wippen, doelmaatschappijen, kegelbanen, struifspel, voetbal van elitair naar populair, ‘coureurs’ en ‘Flandriens’, sportbladen, velodrooms, paardenkoersen, tennisvelden, biljart, verzuilde turners en duivensport

15. ‘Befjagen’ of charivari

Volksgerecht, ketelmuziek, omstandigheden en procedure van het befjagen, de pop of de ‘makke’, de ‘haagweduwe’ of de bedrogen dochter, bedrogen soldaten in W.O.I., geen befjagen bij notabelen en politiereglementen tegen charivari.

16. De Spaanse griep in 1918-1919, één van de drie grootste epidemieën uit de wereldgeschiedenis:

Ontstaan in de V.S. of bij Chinese arbeiders, griep in Spanje, koning Alfonso XIII gered door een fles Bacardi-rum, Frans Teugels gered door een fles jenever, symptomen van de Spaanse griep, de 'Vlaamse Koorts', mislukt Ludendorffoffensief, luitenant-generaal Wielemans stierf aan Spaanse griep, soldaten sneuvelen niet maar sterven aan 'broncho pneumonie gripale' en een pandemie na de Wapenstilstand van 1918.

*Gegevens kunnen bezorgd worden aan Dr. Hist. Henri Vannoppen,
Leuvensesteenweg 839 te 3071 Erps-Kwerps*

Tel. 02/759.61.19

e-mail: henri.vannoppen@telenet.be

Grote bestanden kunnen ook opgeladen worden via

<https://dbinbox.com/ivv-1918>

INTERVIEW

Van de volksmuziek naar het podium van de Koningin Elisabethwedstrijd

Wat is er elitair? Klassieke muziek of volksmuziek.

Een gesprek met Annick Desair.

Op het ogenblik dat ik dit schrijf, is de 'Koningin Elisabethwedstrijd', voor het eerst voor cellisten, in een beslissend stadium getreden. Deze vermaarde, veeleisende wedstrijd wil veelbelovende jonge musici helpen een internationale carrière te beginnen, door hun talent met een groot en enthousiast publiek te delen.

Zeker twee leden van onze volksdansgroepen hadden enkele jaren geleden de kans hieraan deel te nemen.

Er was Anneke Luyten uit Westerlo en... Annick Desair uit Leuven.

Annick speelde viool bij Reuzegom maar nam als 'lyrisch-dramatische sopraan' deel aan de zangwedstrijd. Volkskunst en klassieke muziek op topniveau... een ideale basis voor een interessant gesprek.

Annick ontvangt me in haar gezellige woning. Het brede raam in de woonkamer geeft uitzicht op de Abdij van 't Park in Heverlee. Rustig gelegen tussen de velden, een oase van kalmte op wandelafstand van hartje Leuven.

De abdij wordt op het ogenblik gerestaureerd. Zo kunnen we ons misschien het pionierswerk van de monniken een beetje voorstellen: zij ontgonnen waarschijnlijk de bossen, legden vijvers aan, leerden de boeren landbouw en veeteelt, zij onderwezen. 'Onder de kromstaf is het goed te leven' beweert een oud gezegde. Waarschijnlijk waren er onder de monniken dichters, schilders, zangers, muzikanten... In die omgeving bracht Annick haar jeugd door en woont ze ook nu weer na een korte

verhuis naar het Aalsterse. De ideale plek om haar muzikale talenten te ontwikkelen?

Haar eerste muziek- en zanglessen volgde ze aan het Stedelijk Conservatorium in Leuven. Ze zat toen nog in 'de middelbare' waar ze bevriend was met Tinneke en Katty die haar overtuigden naar Reuzegom te komen 'om te dansen'. Dat was op het einde van het schooljaar toen de groep in volle repetitie was voor een buitenlandse reis. Niet de ideale periode om de eerste danspassen te zetten. De dansvloer werd dan ook vlug ingeruild voor de muziek. Zij speelde immers viool. Zweden, Denemarken, Engeland, Verenigde Staten maakten kennis met haar spel.

Ondertussen zette zij haar studies notenleer, harmonie en zang voort aan het Lemmensinstituut in Leuven en trok ze naar Gent. In Leuven kwamen vooral de liederen en oratoria aan bod. In Gent de opera.

Toen ze nadien in Londen een masterclass volgde bij de Chinese Loh Siew Tuan was deze zo onder de indruk van Annick's stem dat ze haar aanraade om zich in te schrijven voor de Koningin Elizabethwedstrijd.

Deze wedstrijd maakte een enorme indruk en heeft haar leven meerdere jaren beïnvloed. Het moet een cultuurschok geweest zijn in het elitaire, hautaine, adellijke Brussel geworpen te worden samen met zangers van over de ganse wereld. Haar eerste kennismaking was onthutsend. Zij gaf ondertussen les aan 'lerarenopleiding' in Leuven en ging rechtstreeks van haar werk naar de villa waar de eerste kennismaking met deelnemers, organisatoren en sponsors plaats vond. Geen enkele van die aanwezigen moest die dag werken en iedereen had dus voldoende tijd om een 'sjeke' avondkledij aan te trekken. Annick niet. Van een ophefmakend debuut gesproken!

Vanaf dan dook het elitaire element regelmatig op in het gesprek. Is klassieke muziek elitair? Is volksmuziek elitair? Absurd eigenlijk, zegt Annick. Beide vormen handelen over dezelfde thema's: liefde, ontrouw, passie, vreugde, verdriet... thematisch is er vrijwel geen verschil. Ze handelen over de basisgevoelens en de dagdagelijkse beslommeringen, over wat mensen bezighoudt. Ieder van hen doet het in zijn lokale stijl. Zo zijn de liefdesontboezemingen misschien heel hoofs in de opera, terwijl de eenvoudige volksliedjes zich meestal niet aan de hoven afspelen maar wel op de plaatsen waar de gewone mens leeft. In beide gevallen zijn ze duidelijk niet platonisch, maar laten ze weinig aan de verbeelding over.

Genieten van al die soorten muziek wil iedereen. Maar volgens Annick is er een levensgroot verschil tussen de benaderingen van concerten en

wedstrijden. Zowel in de volksmuziek als in een opvoering van liederen bijvoorbeeld, is het belangrijkste dat de musici het publiek bekoren en niet de pers of de jury. Deze vrije, gevoelige benaderingen mist men in wedstrijden zoals de Koningin Elizabethwedstrijd. Hier moet de muzikant zich inleven in wat iemand anders denkt: de toondichter, de jury... Zou dit de reden zijn waarom het publiek het dikwijls niet eens is met de beslissingen van de jury?

Wat haar minder bevalt, is de concurrentie die er in de professionele zangwereld bestaat. Dat was ook al zo in de Koningin Elizabethwedstrijd. Keihard is die concurrentie. Het was een schok voor haar vast te stellen hoe vooral de muzikanten uit het Oostblok praktisch 'met de zweep' gedrild en begeleid werden. Hier geen olympische gedachte: deelnemen is belangrijker dan winnen. 'Geef mij maar de sfeer die ik ken bij de volksmuziek: Hier geen concurrentie, hier wil men samen gezellig muziek maken' droomt ze luidop.

Volksmuziek en klassieke muziek, het zijn termen die, zoals reeds gezegd, in de grond gaan over dezelfde thema's. Maar verschillende mensen geven er verschillende interpretaties en benaderingen aan. Dit is een van Annick's stokpaardjes. Wat is het belangrijkste? Eerst alles van de notenleer goed beheersen en pas later een instrument bespelen ofwel eerst goed naar liederen luisteren, ze proberen na te spelen en er dan een eigen persoonlijke toets aan te geven.

Annick opteert voor de tweede benadering. Muzikanten die zuiver technisch de muziek volgen, spelen dikwijls zonder gevoel. 'De muzieknotaties zijn eigenlijk zeer laat gekomen' staft ze haar stelling. 'In het Antwerps Liedboek bijvoorbeeld ontbreekt de muziek waarop de teksten gezongen werden. De melodieën waren populair en verondersteld gekend te zijn, zodat het niet nodig was er de muziek bij te zetten'.

Al geraakte Annick niet door de voorronde van de Elizabethwedstrijd, toch heeft ze, naast haar werk als lector muziek aan UC Leuven-Limburg, groep Lerarenopleiding, een mooie professionele carrière bij elkaar gezongen. Zij werkte mee aan de creatie 'Mirjam' van Kurt Bikkembergs. Ze vertolkte de rol van Galathea in de opera 'Acis and Galathea' van G.F. Haendel. Zij was halve finaliste in de internationale Zangwedstrijd van Verviers, zij werd de derde finaliste in de 'Lions European Musical Competition' en in 2010 nam ze deel aan de internationale Brahmscompetitie in Oostenrijk waar zij halve finaliste werd. Zij is stemcoach van verschillende koren en was vorige maand nog te beluisteren in 'Ein Deutsches Requiem' van Johannes Brahms. Zij hield van dit oratorium: spiritueel iets groots,

gesteund en begeleid door een groot koor en een uitgebreid orkest. Dat geeft een kick!

En de volksmuziek dan? Die mist ze, al treedt ze wel regelmatig op met Jan en Alleman. Ze bespeelde ook een tijdje de Schotse doedelzak. Tijdens haar lessen tracht ze voor zichzelf deze leegte te vullen door haar studenten de oude Vlaamse liedjes te leren die nu volledig in de vergetelheid geraken. Bijna niemand kent ze nog.

Vorig jaar speelde Annick nog eens samen met alle muzikanten van Reuzegom op de uitvaartplechtigheid van Dree Pauwels.

Ze wordt trouwens veel gevraagd om deze vieringen op te luisteren. Of dat niet triestig is? Absoluut niet zegt ze. Een mooi lied is het laatste dat je iemand bij zijn afscheid kan meegeven. En je geeft er de mensen die achterblijven een gebaar van troost mee.

Ze zingt ook graag op bruiloften. Ik herinner me nog zeer goed het 'Ave Maria' tijdens de huwelijksmis van mijn dochter Mieke met Bart. Mieke van Reuzegom, Bart van 't Havermeuleke. Ontroerend mooi.

Ik probeer als einde van dit interview een resumé van ons gesprek te maken: de meest voor de hand liggende reden om muziek te maken: men kan het niet laten omdat het zo gezellig en passionerend kan zijn. Gezellig en passionerend, dat is het zeker wanneer ze samen zingt met haar man Frank, een begenadigd tenor.

Johan Lambrechts

WERKING IVV

7 nieuwe ereleden

Zaterdag 22 april 2017. We zijn in het WZC De Muze in Muizen nabij Mechelen, de woonplaats van Renaat Van Overbeke.

We zijn er samen om in de intieme familiekring zeven verdienstelijke leden van het eerste decenium van het IVV te viëren en als erelid op te nemen. Sus Geens, erevoorzitter sinds 2000, krijgt gezelschap van vrienden 'van het eerste uur'. Twee van hen zijn jammer genoeg niet meer bij ons: Adriaan Claeys (+2002) en Dree Pauwels (+ 2016).

Een woonzorgscentrum? Is dat wel een ideale plaats voor een organisatie die zich actief probeert te verzetten tegen de oubollige naam van volkskunst?

'In onze Westerse cultuur misschien niet' zei Gert in zijn verwelkoming. Hij verwees naar andere culturen waar men wel eerbied heeft voor 'un vieux'. Het was een knipoog naar Andrea en Lieve die in Congo aan den lijve ondervonden dat de benaming 'vieux' een bijzondere betekenis

22 april 2017 - staand (vlnr) : Andrea Sterck, Anne en Gerda
 Claeys (dochters van wijlen Adriaan Claeys) Luce Pipar
 (echtgenote van wijlen Dree Pauwels) Etienne Vankeirsbilck -
 zittend (vlnr): Marc De Maertelaere en Renaat Van Overbeke (en
 achterkleinzoon Juul) - Foto: Koenraad Augustyniak

heeft. 'Il est un vieux' wil zoveel zeggen als: dit is een respectabele persoon. Leeftijd en wijsheid gaan er immers samen en bepalen de omgangsvormen in een zwarte Afrikaanse gemeenschap.

Bovendien heeft de naam van het WZC een mooie, symbolische, actieve naam: de Muze. In de Griekse mythologie waren de negen muzen de godinnen van kunst en wetenschap en stelden zij de inspiratie voor. Gans de geschiedenis door, van Homeros over Shakespeare tot nu toe blijven we de muzen als inspiratiebron aanroepen.

In de woonzorgcentra tracht men ook nu 'les vieux' actief bezig te houden met de werkterreinen van de oude muzen: muziek, dans, beweging... Ideale middelen om de strijd tegen de vereenzaming te winnen en om de oude bewoners te tonen en te overtuigen dat hun leven nog zin heeft, dat ze nog veel kunnen betekenen voor hun medebewoners, familieleden en personeel. Muziek, dans, beweging...Laat dat nu ook juist de terreinen zijn waar onze gevierden actief mee bezig waren (en zijn).

Actief bezig blijven ... Dat deden ze allemaal. Ik gebruik de woorden van Gert in zijn laudatio:

Het is duidelijk: het jonge Vlaams Dansarchief mag aanzien worden, eerder als een werkwoord dan wel als een organisatie. De indrukwekkende productie van dansmateriaal kon enkel tot stand komen door de belangeloze samenwerking van reuzekabouters. Mensen die vastbesloten waren om Vlaanderen op de wereldkaart te zetten. De uitgaven van dans- en vendelbundels zouden er niet gekomen zijn zonder de alomtegenwoordigheid van onze Erevoorzitter Frans Geens. We mochten Sus uitgebreid huldigen ter gelegenheid van zijn 75 jaar. Sus bleef doordrongen van Vlaamse Volkskunst tot bij zijn overlijden vier jaar geleden.

Maar Sus zou niet in staat geweest zijn zoveel te realiseren, zonder die medewerkers van het eerste uur. Vandaag willen we die medewerkers, in levenden lijve of postuum, huldigen en officieel de titel van ereleden verlenen.

Uiteraard zijn er – naast de schitterende mensen die vandaag gehuldigd worden – nog vele verdienstelijke medewerkers binnen IVV. Wij willen vandaag wel speciaal deze leden huldigen met een rijk verleden, zowel kwalitatief als kwantitatief. Ze zagen allen het levenslicht in het interbellum, niet zo lang na de eerste wereldbrand.

Hieronder laten we ze allen even de revue passeren.

*Renaat Van Overbeke - Andrea Sterck - Marc De Maertelaere
Foto: Jan De Maertelaere*

Adriaan Claeys

Zijn opleiding als uurwerkmaker vereiste een hardnekkige precisie. Deze precisie streefde hij na in zijn hobby: de volksdans.

Hij stond mee aan de wieg van de volksdansgroep 'die Blidscap' en hij reisde meer dan 50 jaar samen met zijn echtgenote Wim (Wilhelmina) heel Vlaanderen af om met kennis van zaken dansen aan te leren. Wim begeleidde hem hierbij op de piano.

Aanvankelijk was Adriaan vooral actief in VVKB. Eens het Vlaams Dansarchief een feit was, werd hij een trouwe en plichtsbewuste medewerker voor wie geen inspanning te veel was om – streng maar rechtvaardig – de goede boodschap over te brengen. 'Dansen uit Hoogstraten' was de eerste uitgave waaraan Adriaan meewerkte.

Adriaan heeft ons al geruime tijd verlaten, maar zijn dochters Gerda en Anne namen blij en fier de oorkonde in ontvangst.

Marc De Maertelaere

Marc's levenslang pleiten voor kwaliteit en zijn dansstijl zijn nog altijd befaamd in Vlaanderen. Hij hechtte vooral belang aan de hoffelijkheid tegenover de danspartner.

In zijn eis voor kwaliteit liet hij ruimte voor interpretatie zolang de eigenheid van de dans bewaard bleef.

Ik herinner me nog zeer goed het interview dat ik enkele jaren geleden met Marc had voor 'Volkskunst' en waarin hij het had over de beginperiode van het Dansarchief: 'Zij zetten de speurtocht in naar sporen van vroegere danstradities en dansen. Marc hield zich echter niet bezig met het "veldwerk", maar hij gaf door "wat hij kon en wat hij had, waar hij absoluut zeker van was". Het is niet te verbazen dat in deze speurtocht de ideeën van al die sterke persoonlijkheden al eens met mekaar in botsing kwamen en dat men moest zoeken naar een compromis. Jonge mensen accepteerden sommige houdingen en bewegingen van die dansen niet. Men kan niet verlangen dat zij plezier konden vinden in een dans die door Louis Doms "op een bepaald moment van een bepaalde tijd bij oude mensen" opgetekend werd. Zij wilden dansen vlotter maken. Anderen wilden dan weer de exacte vroegere uitvoering.

Het compromis werd gevonden in het archiefwerk. Door het opzoeken en verzamelen van Vlaamse volksdansen zullen de latere generaties altijd een bron vinden waarop ze kunnen terugvallen. Zo geraakte een schat van oud dansmateriaal verspreid over de honderden volkskunstgroepen en gilden die Vlaanderen nu rijk is.'

Als ondernemer bleef Marc in de sfeer van volkskunst en volkscultuur: hij zette de vervaardiging van kantklosjes op de wereldkaart. Vlaamse kunst wereldwijd bekend maken: dat verdient een dikke proficiat!

Het bedrijf dat hij koesterde wordt nu verdergezet door zoon Jan.

Dree Pauwels

'Pa Dree' is van al deze ereleden de man die ik het beste kende en die mij meer dan 50 jaar beïnvloed geeft. Hij durfde het aan om onmiddellijk na de tweede oorlog in Leuven een volksdansgroep te stichten en ook om, ter gelegenheid van de werelddtentoonstelling in 1958, met een volledig Vlaams programma in Brussel op te treden.

In Leuven is hij onvermijdelijk verbonden met zijn 'fleukke' en met de Paasfeesten. Maar hij betekende voor de Vlaamse volkskunst heel wat meer. Hij diende het aan om het repertoire van Reuzegom om te schakelen van het Duitse, Scandinavische of Engelse naar een vooral Vlaams programma.

Ongeveer een jaar geleden namen we afscheid van hem. Maar zijn geest blijft nog steeds doorleven in de familie waar kleinzoon Geert de fakkel even enthousiast overgenomen heeft.

Zijn echtgenote, Ma Luce, stelde zelfs een reis naar Frankrijk met enkele dagen uit om in Muizen aanwezig te kunnen zijn.

Andrea Sterck

Mijn echtgenote Cécile maakte ongeveer 50 jaar geleden, voor de eerste keer kennis met Andrea. Als lid van Reuzegom mocht zij naar Schoten om de fameuze 'Kadril van Achtel' te gaan leren. Zij maakte er toen kennis met Andrea's karakter: 'de puntjes op de i'. Net zoals onze andere ereleden streed ze tegen vervlakking en wou ze steeds een perfecte afwerking. Wat op het podium komt, moet afgewerkt zijn.

Andrea was bovendien het perfecte contact met het gildewezen. Zij kent het gildewezen door en door, was lesgever in verschillende – voornamelijk Kempense – gilden en jureerde tevens tijdens de jaarlijkse gildefeesten van de Hoge Gilderaad der Kempen

Andrea's naam kwam ik zelfs tegen in de 'Annales du Comité de Flandre en France', het pas uitgegeven jaarboek van 1916. Zij wordt er vermeld als lesgeefster bij 'journées de stages' in Frans Vlaanderen. Maar zij is niet de enige Vlaming die erin vermeld wordt. Adriaan Claeys, Etienne Vankeirsbilck, Nora Vande Voorde, Renaat Van Craenenbroeck en André De Bra worden hierin ook vermeld.

Andrea maakte in 1956 een eindwerk over volksdansen. Haar besluit, nu nog zo brandend actueel: "Daarbij zou bij demonstraties vooral de nadruk moeten gelegd worden op het feit dat gilden en volkskunstgroepen geen folkloristische groepen zijn, maar levende en opvoedende ontspanningsvormen met een actief leven".

Is dat ook niet ons aller wens?

Gilberte Van Espen

Enkele weken geleden had ik het geluk Gilberte te mogen interviewen voor deze Volkskunst. Haar enthousiasme zindert nog altijd na. Zij was actief in het Brusselse en reisde voor IVV gans Vlaanderen rond om als dansleider de uitgegeven dansen aan te leren. Zij was een brug tussen de verschillende volksdansfederaties, een eigenschap aan weinigen gegeven.

Gezondheidsproblemen beletten Gilberte aanwezig te zijn op deze viering. Hopelijk blijft ze haar positieve ingesteldheid nog lang behouden.

Spoedig herstel, Gilberte! Wij brengen de oorkonde naar Sterrebeek.

Etienne Vankeirsbilck

Etienne behoort tot de pioniers als stichtend lid van het IVV, maar hij is meer dan een stichtend lid.

‘West-Vlaanderen zendt zijn zonen uit’ zou je kunnen zeggen. Hij is, ook door zijn arbeid in het IOV, ons contactpunt in een internationaal netwerk dat zich van China tot de Verenigde Staten en Brazilië uitstrekt.

In het volkskundemuseum van Baoshan nabij Shanghai is er een zaal genoemd naar Etienne. Door zijn materiële schenkingen aan het Museum aldaar, verzekerde hij Vlaanderens permanente aanwezigheid in Shanghai.

*Etienne Vankeirsbilck
Foto: Hugo Bulterijst*

Etienne werkte binnen het IVV mee aan publicaties van authentieke dansen en engageerde zich eveneens in de werkgroep Streekdrachten waar hij essentiële bijdragen leverde in de twee monumentale boeken over streekdrachten in Vlaanderen.

Binnenkort bezoek ik met Etienne Frans-Vlaanderen om er kennis te maken met de volkscultuur van daar en met enkele echte ‘Flandriens’. Ik kijk er al naar uit.

Renaat Van Overbeke

Renaat Van Overbeke is onze zevende laureaat. Hij was de eerste ‘Flandrien’ die ik voor Volkskunst mocht interviewen en hij sprak toen heel geestdriftig over het moeilijke veldwerk en de wetenschappelijke waarde ervan: ‘Louis Doms en Suske Schellens waren de eerste voornaamste informatiebron. Al wat Louis over Achel en Hoogstraten vertelde, werd letterlijk overgenomen. Idem met het Westerlo van Sus Schellens. Maar was dat allemaal historisch correct? “Daar heb ik mijn twijfels over. Er stond immers bijna niets op papier, dansen en muziek werden mondeling overgeleverd. En dat was zeker zo met wat andere “informanten” vertelden. Neem nu bijvoorbeeld Werchter. De bron was hier een oude vrouw die “vanuit haar kamer de zaal kon zien waar gedanst werd”.

Een andere Werchterse bron was de onderpastoor, want hij wist het van zijn zus-nonneke die er heel wat van wist. (Werchter schijnt een vruchtbare

bodem te zijn voor priester-volkskunstenaars: hier werd immers Jan Bols geboren).

Wetenschappelijk werk is gans wat anders! Boeiend was het wel deze methode van opzoeken, soms ook frustrerend. Hier en daar weet er wel iemand hoe sommige stukken in mekaar zaten. Maar dan werd men doorgestuurd naar iemand anders die het ooit ook meegedaan heeft... Ongelooflijk maar waar, uit dit puzzelwerk zijn er 25 dansbundels tot stand gekomen.'

Met Renaat krijgt het Vendelarchief naast al die dansers een plaatsje in de galerij van de ereleden. En je moet maar durven. Net zoals Dree Pauwels in 1945 met volksdansen begon in Leuven, gaf Renaat in 1947 – samen met Nest Van Eynde – de eerste naoorlogse vendelcursus in het domein Iepenburg in Schoten. Vendelen gebeurde toen nog met zwaar materiaal. Vlaggen uit kunstweefsel waren nog niet voorhanden, en de stokken met tegengewicht waren aangepast aan de vlaggen. Reeds in 1969 werden de eerste vendelreeksen genoteerd in Schoten. Renaat verrichte veldwerk over vendelreeksen in Brecht, Retie en Tongerlo, met het oog op het noteren van de figuren en de wijze van uitvoering.

Maar Renaat was ook een gewaardeerde dansleider tijdens diverse cursussen.

Renaat en Hilde stelden hun huis aan de Laarstraat open voor werkvergaderingen van het Vlaams Dansarchief. Ook vandaag ontvingen zij ons mee in de Muze. Gastvrijheid blijft hen kenmerken.

Het is een feit. We hebben naast een Erevoorzitter, nu ook zeven Ereleden. De oorkonden en de boeken die ze ontvingen, geven blijk van onze waardering.

Maar er is meer. Via onze samenwerking met KADOC engageren we ons om elk van deze ereleden op te nemen in de databank ODIS. Deze gegevensbank combineert personen met organisaties en feiten. Op die manier maken we van onze ereleden 'vergeet-mij-nooitjes'.

Wat ODIS is en doet, verneem je later in onze volgende Volkskunsten.

Deze viering was echter meer dan een toespraak van onze voorzitter. Er waren dranken en hapjes, Hilde Gielens speelde Vlaamse deuntjes en dansjes (wat een ontroerende Rozenwals!). Er werd gedanst, gepraat en de 'oudjes' genoten zichtbaar van het weerzien. Dat deed deugd!

Johan Lambrechts

IVV Webwinkel

Het is bijna zover... De webwinkel staat in de startblokken en zal over enkele weken beschikbaar zijn. Vanaf 1 juli 2017 surf je naar:

- <https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be>

Beeldarchief

We hebben het eenvouding gemaakt om beelden te bezorgen. Oude of nieuwe foto's, filmpjes, documenten, illustraties, ... je kan alles eenvoudig opladen via deze link:

<https://dbinbox.com/ivv-beeldarchief>

Let bij het opladen wel op het volgende:

- naam: geef het bestand een duidelijke naam (bijv datum en initialen).
Bijvoorbeeld: 20170607_SH_Oogstfeesten2000_Foto001.png
- inhoud: voeg een tekstbestand bij (met dezelfde naam) en zet hierin bijvoorbeeld de namen van afgebeelde personen of details over de inhoud van het bestand. Bijvoorbeeld 20170607_SH_Oogstfeesten2000_Foto001.txt
- resolutie voor afbeeldingen: minstens 200, liever 300 of zelfs 600dpi.
- resolutie voor foto's: hoogste kwaliteit beschikbaar.
- formaat: zonder compressie (dus png of tiff, geen jpeg).

Alvast bedankt !

Stefaan Haesen

ADVERTENTIE

Zonder drank, genen klank!

**Halveer de calorieën, verdubbel het plezier,
met STEPA-bier!**

Suikervrij en toch lekker, met Stevia!

Limonades zonder calorieën

12 % korting voor alle volksmuzikanten!

Af te halen in 't Fabriekske, Fabriekstraat 100 te Aarschot.

Vooraf afspreken op 016-404049 of info@stepa.be

Vanaf 20 bakken gratis thuisbezorging.

Stepaja bvba, Parkbosstraat 3, 3001 Heverlee

www.stepa.be

VERSLAG

Weerom meiboomplanting in Strijtem!

Op zondag 30 april ging – na vele jaren onderbreking – weerom de meiboomplanting door in het Pajottenland, nl. in en rond het domein van GC Het Koetshuis in Strijtem-Roosdaal, een heel mooie locatie. Het Koetshuis behoorde tot 2003 tot het kasteeldomein van Strijtem. Het gemeentebestuur van Roosdaal kocht dan het gebouw en de omliggende gronden en bouwde het uit tot een gemeenschapscentrum temidden een uitgestrekt groen kader.

‘De meiboomplanting van het Pajottenland is er voor alle echte of aanverwante Pajotten die de lente voelen borrelen, voor vrije muzikanten en speelmannen, jong geweld en oude zothed, voor dansers en stille genietters’ kondigde hun folder aan. Een initiatief van Erfgoed Rausa met medewerking van verschillende jeugd- en cultuurraden, Natuurpunt en natuurlijk het Feest van de Folk!

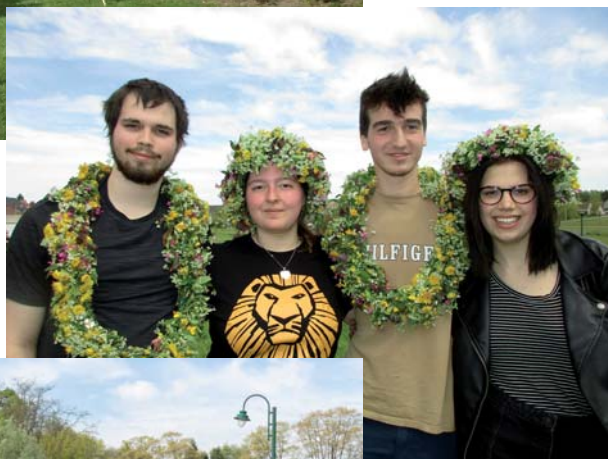

Er werd een heel mooi dagprogramma aangeboden, beginnende met een dauwwandeling. Daarna was er meiliederenzang, kransen vlechten van bloemen en kruiden, de filmvoorstelling van de meiboomplanting van 1972, volksspelen (voor alle frisse jonge vrouwen en mannen vanaf 16 jaar), kroning van de meiparen, inhalen van de mei onder een stralende zon, planten van de meiboom, winterverbranding, een rituele meidans

met de rood-witte linten gebracht door 12 vrijwillige dansers, meiboombal (Vlaamse dansen zoals Rozenwals, Kegelaar, Kolom, ... afgewisseld met folkdansen) en als slot folk met folkgroep Suskewiet.

De sfeer was heel gezellig en de meiboomplanting in een tof programma gestoken, van harte proficiat aan de organisatoren!

Machteld Van den Bossche

Een persoonlijke noot

*Ter aanvulling van dit artikel van Machteld verplaats ik mij
even 48 jaar terug in de tijd.*

Johan Lambrechts

4 mei 1969. De 17de meiboomplanting in het Pajottenland. Ik vervulde mijn 'dienstplicht' in een Leuvense kazerne en kon me dus gemakkelijk verplaatsen. Ik was afgestudeerd maar danste nog regelmatig bij de volksdansgroep van de Vlaamse studenten: de Kegelaar. Deze groep was om de een of andere reden dankzij Rob Lettens van de Hopduvel uit Asse betrokken bij de organisatie van deze meiboomplanting. (Ik ontvang trouwens via oud-kegelaars nog altijd een uitnodiging voor deze meiboomplanting).

De hoogmis lieten we voorbijgaan, maar tijdens de volksspelen werd er gestreden voor de titel van meikoning. Ik kwam in de finale waar ik het in een wedstrijdje 'elleboogdrukken' moest opnemen tegen een plaatselijke jongen van een van de aanwezige jeugdbewegingen. Omdat ik toen bij het leger was, had ik waarschijnlijk een goede fysieke conditie en haalde het moeizaam na een toch wel spannende krachtmeting.

Of ik een meikoningin mocht kiezen, weet ik niet meer. Ik denk van niet. Indien ja, zal ze zeker geen grote indruk op mij gelaten hebben.

Wat ik nog wel zeer goed weet, is dat Reuzegom ook aanwezig was. Een van de meisjes moet toen indruk gemaakt hebben. De week erop spraken we samen af, en de week daarop weer, en zo verder ... Op 1 augustus 1970 huwden Cécile en ik. We doen nu al een belofte: ter gelegenheid van de 50ste verjaardag van mijn 'koning zijn' komen we zeker naar Strijtem.

INTERNATIONAAL

UNESCO - ICH conferentie in Addis Abeba, Ethiopië

door Marcel Oelbrandt

De elfde sessie van het 'Intergouvernementeel Comité ter Vrijwaring van Immaterieel Cultureel Erfgoed van UNESCO (ICH)' vond eind november-begin december 2016 plaats in de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba. IVV is een door UNESCO geaccrediteerde niet gouvernementele organisatie (NGO) en zond bestuurslid Marcel Oelbrandt als waarnemer naar de conferentie.

De Belgische afvaardiging telde dit jaar zeven personen en het was voor hen een bijzondere zitting want de Belgische biercultuur werd er door UNESCO tot wereld (cultureel) erfgoed verklaard, wat leidde tot een ontvangst op de Belgische Ambassade!

In de rand van de conferentie waren er ook meetings van het ICH NGO Forum. Dit Forum is een samenwerking van door UNESCO geaccrediteerde NGOs.

Lees meer:

- over deze elfde zitting van het Intergouvernementeel Comité van UNESCO: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/news/president-mulatu-teshome-of-ethiopia-opens-11th-session-of-the-intangible-cultural-heritage-committee-in-addis-ababa-00215> ;
- over het ICH NGO Forum: <http://www.ichngoforum.org/ich-ngo-forum-statement-11-com-addis-ababa%E2%80%A8/> ;
- over de Belgische biercultuur: op https://nl.wikipedia.org/wiki/Belgische_biercultuur

IVV bestuurslid Marcel Oelbrandt, in het conferentiecentrum van Addis Abeba tijdens de UNESCO - ICH meeting

ADVERTENTIE

**Kantklosjes - Houtdraaiwerk -
Deurknopjes**

Jan De Maertelaere BVBA
Bedrijvenlaan 12 - B-9080 Lochristi

Tel : 0032 9 230 67 18 - Fax : 0032 9 232 11 75
www.bobbins.be jan@bobbins.be

AANKONDIGINGEN

Voor gedetailleerde info over de bals, feesten, evenementen en festivals tijdens de zomermaanden kan je terecht op onze website: <http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

Cursussen

Kennismakingscursus Vendelzwaaien

- Zondag 22 oktober 2017 - Leuven

Meer info op www.vendelen.net

VTI Leuven - 13 tot 17 uur

Vendeliersverbroedering

- Zondag 26 november 2017 - Herentals

Sporthal Netepark - van 9u30 tot 16 uur

(aanvang om 9u30 - inschrijven vanaf 9u00)

IVV Activiteiten

Statutaire Algemene Vergadering

- Zaterdag 25 november 2017 - Erps-Kwerps

Erfoedhuis Kortenberg - 10u30 tot 12u30

Feesten en Festivals

Hierbij de datums van de bij ons reeds aangekondigde festivals:

Wereldfestival Izegem

- Donderdag 29 juni 2017 tot dinsdag 4 juli 2017

Gooikoorts - Internationaal Volksmuzieksfestival

- Vrijdag 7 juli 2017 tot zondag 9 juli 2017

Hello! Schoten - 59ste Werelddansfestival

- Vrijdag 7 juli 2017 tot vrijdag 14 juli 2017

Drieskes Kerremes - Internationaal Volkskunstfestival

- Woensdag 26 juli 2017 tot zondag 30 juli 2017

Pikkeling - Oogst- en Folklorefeest

- Woensdag 26 juli 2017 tot woensdag 2 augustus 2017

Internationaal Folklorefestival Hoogstraten

- Vrijdag 28 juli 2017 tot zondag 30 juli 2017

Internationaal Folklorefestival Westerlo

- Vrijdag 11 augustus 2017 tot woensdag 16 augustus 2017

Internationaal Folklorefestival Hasselt

- Zondag 13 augustus 2017 tot dinsdag 15 augustus 2017

Bonheidansfestival

- Woensdag 16 augustus 2017 tot zondag 20 augustus 2017

Boombalfestival

- donderdag, 24 augustus, 2017 tot zondag, 27 augustus, 2017

Activiteiten worden opgenomen als ze worden doorgestuurd naar onze secretaris (zie colofon).

Drieske Nijpers - 50 jaar

Graag willen we Volkskunstgroep Drieske Nijpers uit Sint-Gillis-Waas feliciteren met hun jubileum.

In het volgende nummer besteden we aandacht aan de toneelvoorstelling 'Andries' en het volkskunstfestival 'Drieskes Kerremes'. Je mag tekst en foto's verwachten.

STREEKDRACHTEN

‘De Bende van Jan de Lichte’, een textieldievenbende uit de ‘Pruikentijd’, actief in Oost-en West-Vlaanderen

Dr. Hist. Henri Vannoppen

1. ‘Veurne wordt 18de eeuwse Hollywoodset’

Het Laatste Nieuws titelde bij de TV-krant op 24 maart 2017 ‘De Bende van Jan de Lichte. Veurne wordt 18de eeuwse Hollywoodset’. 4 dagen lang werden er opnames gemaakt voor het feuilleton over de ‘Bende van Jan de Lichte’ dat in 2018 op VTM. zal te zien zijn. De hoofdrolspelers kennen we al. Matteo Simoni speelt Jan de Lichte en Stef Aerts zijn kompaan ‘Tincke’. Tom Van Dyck speelt Baru, de ambitieuze baljuw, die de bende wil oprollen. Een echt kostuumdrama, dus iets voor de Streekdrachtencommissie van IVV en dat midden in de pruikentijd.

Afbeelding 1. 5

6

7

8

2. Jan de Lichte, een 18de eeuwse bendeleider uit het Graafschap Vlaanderen

Jan de Lichte werd geboren in Velzeke in 1723 als zoon van Judocus de Lichte en van Elisabeth de Schepper, een marginaal gezin. Het gezin was afhankelijk van de Tafel van de H.-Geest of de parochiale armendis. De familie behoorde tot het criminele milieu. De ouders van Jan de Lichte, zijn oudere broer Pieter de Lichte en zijn oom Joannes de Schepper werden veroordeeld wegens diefstal⁽¹⁾.

3. Soldaat en deserteur in het Oostenrijkse en het Hollandse leger

Sedert 1713 behoorden de Zuidelijke Nederlanden tot Oostenrijk. Keizer Karel VI, een Oostenrijkse Habsburger, regeerde onze gewesten.

Gedreven door armoede nam Jan de Lichte dienst in het Oostenrijkse leger, maar deserteerde kort daarop. Hetzelfde gebeurde daarna in het Hollandse leger.

4. Diefstallen en geweld voor 1745

In 1740 pleegde Jan de Lichte zijn eerste diefstallen te Dikkele (nu deelgemeente van Zwalm) en te Strijen (nu deelgemeente van Zottegem). In 1743 schoot hij met een pistool op bedevaarders aan de kapel van O.-L.-Vrouw van Deinsbeke te Zottegem⁽²⁾.

5. De Oostenrijkse Successieoorlog

Keizer Karel VI stierf in 1740. Zijn dochter Maria-Theresia werd de nieuwe keizerin op basis van de Pragmatieke Sanctie van 1713. Keizer Karel VI gaf door de Pragmatieke Sanctie de voorkeur voor de opvolging aan zijn eigen dochters in plaats van de dochters van zijn oudere broer keizer Jozef I. De Salische wet, waarbij alleen mannen kunnen regeren, werd hierdoor ook terzijde geschoven. Frankrijk, Pruisen, Spanje en Beieren aanvaardden deze erfopvolging niet. Frederik de Grote, koning van Pruisen veroverde Silezië op Oostenrijk. Zo kwam men tot de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748).

9 keurvorsten kozen de keizer van het H.-Roomse-Rijk bij meerderheid. Het waren: de drie geestelijke keurvorsten (de aartsbisschoppen van Mainz, Trier en Keulen) en de zes wereldlijke keurvorsten (de Paltsgraaf aan de Rijn, de koning van Bohemen, de hertog van Saksen, de koning van Pruisen, de hertog van Beieren en de hertog van Hannover).

In 1742 werd Karel Albert, Keurvorst van Beieren door de keurvorsten tot keizer uitgeroepen en door zijn broer Clemens-August I, aartsbisschop van Keulen en Keurvorst tot keizer gekroond. Hij was keizer van het H.-Roomse Rijk als Karel VII van 1742 tot zijn overlijden in 1745. Hij was gehuwd met Aartshertogin Maria-Amalia van Oostenrijk, de dochter van keizer Jozef I en nicht van keizerin Maria-Theresia. Zijn vader Keurvorst Maximiliaan II Emmanuel van Beieren was landvoogd van de Spaanse Nederlanden van 1691 tot 1706. Zijn broer Johan Theodoor van Beieren was prinsbisschop van Luik. Oostenrijk kreeg de steun van Engeland, de Republiek (Nederland) en Rusland.

De Franse koning Lodewijk XV viel in juni 1744 de Zuidelijke Nederlanden binnen. Het Engelse leger o.l.v. Willem, Hertog van Cumberland, zoon van Koning Georges II van Engeland met steun van de Oostenrijkers en de Hollanders verloor in de Slag bij Fontenoy in Henegouwen in 1745 de strijd

tegen Maurits van Saksen, een Maarschalk in Franse dienst. Bekend wat deze veldslag betreft, bleven de woorden van de galante Franse kolonel Graaf Joseph–Charles Alexandre d’Anterrockes “Messiers les Anglais, tirez les premiers!”. Brussel en Aalst werden bezet en dat van 1745 tot 1749. Lodewijk XV deed zijn intrede in Brussel op 4 mei 1746. Na de Slag bij Rocourt vlakbij Luik in 1746 namen de Fransen de stad Luik in. Het Franse leger o.l.v. Maurits van Saksen won in 1747 de Slag bij Lafelt (gemeente Riemst) of de Slag om Maastricht en konden zo hetzelfde jaar Bergen-op-Zoom veroveren. In 1748 eindigde de Oostenrijkse Successieoorlog met de Vrede van Aken. Keizerin Maria-Theresia werd vanaf dan algemeen erkend als keizerin van het H.-Roomse-Rijk.

Na de dood van Karel VII was Beieren in 1745 bereid om bij de Vrede van Füssen Frans van Lotharingen, de echtgenoot van Maria-Theresia te erkennen als keizer Frans I. Hij was keizer van 1745 tot zijn overlijden in 1765. Maria–Theresia bleef keizerin tot bij haar overlijden in 1780⁽³⁾.

6. De gevolgen van de oorlog voor het Land van Aalst

Het Land van Aalst telde ongeveer 125.000 inwoners. De inval van het Franse leger was een ramp: 52.000 soldaten van het Franse leger moesten gevoed worden. Daarbij werd nog voeder voor de paarden opgeëist. De Franse soldaten moesten ook gelogeed worden. Het platteland werd door de Franse bezetter geplunderd. Heel wat inwoners van de dorpen van het Land van Aalst werden onderhouden door de armendis of de Tafel van de H.-Geest. Deze grote armoede deed ‘bendes’ ontstaan zoals deze van Jan De Lichte.

7. Zware jongens in de streek tussen Zottegem en Geraardsbergen in 1747

We krijgen een goed beeld van de zware jongens tussen Zottegem en Geraardsbergen aan de hand van “Vonnissen verleent binnen de stadt Aelst, ten laste van menigvuldige Moordenaeren, Dieven, Vagebonden ende ander Quaetdoenders, op het vervolg van de Collegiën der Casselrijen ende Landen van Cortrijck, Audenaerde, Aelst ende Dendermonde, begonnen 7 oktober 1748 ende geeyndigt 14 December daernaer”, gedrukt te Gent in 1749 en te lezen als Google e-book.

Jan de Lichte kreeg de hulp van Francis van der Geenst of ‘Tincke’, Francis van den Haute ook wel ‘van den Abeele’, Anthone van der Gucht (‘Tone den Breteur’), Jan Savoye of ‘Klein Janneken’, Francis Meulenare,

Adriaan Vagenende, Jan de Vrieze, Gillis van der Elst, Simon Ysenbaert en zovele anderen.

Francis van den Haute of van den Abeele was 22 jaar oud. Zijn geboorteplaats was onbekend. Hij werd beschuldigd van verschillende diefstallen o.a. een diefstal met braak bij de pastoor van Zeveren bij Deinze. De buit bestond vooral uit kleding, die werd doorverkocht aan helers. Bij de pastoor van Zeveren stal 'van den Abeele' hele stukken 'kalamank, fyloselle en flanel', die hij verdeelde onder zijn medeplichtigen. Filoselle was de stof van het verdubbelen. Kalamank of kalamink was een wollen stof, aan één zijde geglansd als satijn. In de het Frans sprak men van calmande in het middeleeuws Latijn van calamancum. Waarschijnlijk kwam het woord van het Griek kamelaukion wat hoofddekseel van kameelhaar betekende. Kalamank werd gebruikt om rokken te maken. Kalamank was vooral in de 18de eeuw populair. Kleding was duur. Oude en versleten klederen werden gerecupereerd. In de steden had men een Ambacht van Oud-Kleerkopers. 'van den Abeele' moest verschijnen voor de Raad van de Provoost-Generaal van 't Leger. Zijn vonnis werd getekend door Petrus-Franciscus Pycke, pensionaris van het Land van Aalst, op 16 oktober 1748. Hij moest barvoets en bloothoofds met een brandende fakkel in de hand vergiffenis vragen in de kerk van Sint-Maarten te Aalst. Na de torture (pijnbank) volgde de galg: de doodstraf door ophanging. Dit gebeurde te Aalst op 17 oktober 1748⁽⁴⁾.

Anthonie van der Gucht alias 'Tone den Breteur' was 30 jaar oud. Hij was geboren in Aalst. Hij was omtrent de 5,5 voeten lang, had zwartachtig slepend haar, droeg een grijs laken kleed, soms een bruin, een gebloemde 'callemande' (kalamanken) vest en een bruine broek. De mannenkledij bestond dus uit een ondervest (vest), een broek, waarschijnlijk een kuitbroek, en een jas (kleed). 'Tone den Breteur' werd beschuldigd van moord en diefstal. Op 11 december 1748 werd hij bij verstek veroordeeld tot de galeien als 'fugitif' of voortvluchtige misdadiger'. Men hing zijn 'portraite aan een koord' omdat hij voortvluchtig was⁽⁵⁾.

Jan Savoye of 'Klein Janneken' of 'Jan Sauveur' was geboren in Sint-Truiden in het Land van Luik. Hij was 21 jaar oud. Hij had bierkleurig haar, was zeer teer en mager in zijn wezen, stuur van gezicht en dun van benen. Hij droeg een groenachtige 'kazakke'. Een kazakke was een jas, denk maar aan de uitdrukking 'kazakdraaijer' of een persoon, die van partij verandert. 'Klein Janneken' werd te Aalst op 12 december 1748 bij verstek veroordeeld tot de galg wegens diefstallen. Zijn 'portrait' werd bij de galg opgehangen⁽⁶⁾.

De bandieten hielden zich schuil in het Raspaillebos onder Geraardsbergen. Het woord 'rapaille' verwees naar gespuis, misschien wel de 'Bende van Jan de Lichte'. Het Raspaillebos is nu een stiltegebied op de grens van de Vlaamse Ardennen en het Pajottenland. De bandieten trachten hun buit, meestal kledij, te verkopen in herbergen als 'Den Honger' van Jan-Baptist Van den Bossche in Sint-Maria-Oudenhove (deelgemeente van Zottegem) en 'De Paling' van waardin Catharina in Aspelare (deelgemeente van Ninove). Ook in het brandewijnhuis te Petegem (deelgemeente van Deinze) kon de bende terecht. Françoise Lauwaerts was geboren in Nazareth (Oudenaarde). Ze was 33 jaar oud en gehuwd met Marten Cleefs. Ze was eigenares en uitbater van het brandewijnhuis bij de Leibrugge in Petegem. Zij had gestolen goederen gekocht van Jan de Lichte en van Gabriël van der Cruysse. Op 20 november 1748 werd zij veroordeeld tot geseling en 20 jaar verbanning⁽⁷⁾. Haar man Marten Cleefs was 45 jaar oud. Hij was geboren in Petegem. Hij had 2 stukken lijnwaad gekocht van Gabriël van der Cruysen en van Jan De Lichte. De diefstal van die stukken was bij hem in het brandewijnhuis beraamd. Op 20 november 1748 moest hij in Aalst 2 uur te schande staan aan de halsband met inscriptie op de borst 'Receveur et acheteur des effets volés, Prangdief'. De kaak of de schandpaal, werd dus in de 18de eeuw nog gebruikt in Aalst. Vervolgens werd hij gegegeld en voor 20 jaar verbannen uit Frankrijk en de Nederlanden⁽⁸⁾.

Gabriël van der Cruysen kwam geregeld in het brandewijnhuis van Petegem. Hij was 23 jaar oud. Hij was geboren in Petegem bij Deinze. Hij werd beschuldigd van een aantal diefstallen o.a. een diefstal te Ninove bij een kloefkapper. Een kloefkapper is in het Oostvlaams dialect een klompenmaker, wat in Brabant een blokmaker is. Hij werd op 12 november 1748 veroordeeld tot tortuur en daarna tot de galg. Hij werd opgehangen te Aalst op 14 november 1748 om 11 uur⁽⁹⁾.

8. Moorden volgden elkaar op

Op 2 juni 1748, twee dagen na Sinksen, speelden Jan de Lichte en enkele kopstukken van de bende krulbol in een herberg te Scheldewindeke (deelgemeente van Oosterzele). Het kwam tot een vechtpartij tussen Jan de Lichte en Jan de Vrieze. Jan de Lichte stak de Vrieze een mes in de buik. Hij was dood. Vagenende en Meulenaere sleepten het lijk 100 passen verder.

Francis Meulenaere was 22 jaar oud. Hij was geboren in de Sint-Baafsparochie te Gent. Volgens het gerecht was hij medeplechtig aan de moord op Jan de Vrieze op de 3de Sinksendag van 1748. Hij sleepte het

lichaam 100 passen verder en verborg het in een waterpoel. Al de klederen van het slachtoffer werden uitgetrokken: “een kleyne calamandre en een geluwachtige stoffe velle”. Bij zijn aanhouding droeg Meulenaere nog de klederen van zijn slachtoffer. Francis Meulenaere werd na de tortuur tot de galg veroordeeld op 24 oktober 1748. Hij werd te Aalst opgehangen op 24 oktober 1748 om 11 u ‘voor de noen’ (voor de middag)⁽¹⁰⁾.

In de veroordeling van de 23 jarige Jan de Lichte vinden we nog een reeks andere moorden of moordpogingen. In de eerste plaats was er de moord op Jan de Vriese in Scheldewindeke. Deze kreeg een messteek in de buik. Er was ook de moord te Bavegem (deelgemeente van Sint-Lievens-Houtem) op Gilles vander Elst. Hij had met het pistool geschoten op Pieter vande Putte en op Francis vander Geenst alias Tincke. Hij schoot ook met het pistool op herbergier Jan Dossche ‘in de snij af’ op de grote weg van Gent naar Oudenaarde. Jan Dossche zou hem bij het inbreken betrapt hebben. Hij wou daar inbreken door een gat in het huis te maken. Er was ook de moord op Marie Anne Smets te Grammene (deelgemeente van Deinze) in de Kasselrij Kortrijk. Ze werd in de nacht van 15 op 16 augustus door Jan de Lichte en Vagenende gruwelijk vermoord met messteken en pistoolschoten. Er waren ook veel diefstallen. Jan de Lichte werd te Aalst veroordeeld om na de tortuur armen, benen, billen en lenden levendig te worden gebroken op het schavot op de Markt te Aalst. Vervolgens werd hij op het rad gelegd “gekeerd ten hemel tot de tijd dat het God believen zal om hem in leven te laten”. Dit vonnis werd uitgevoerd op 13 november 1748 om 11 u en half ‘voor de noen’⁽¹¹⁾.

Jan de Lichte werd dus geradbraakt. Het radbraken was één van de wreedste straffen in het Ancien Régime. De veroordeelde werd op een rad vastgebonden en de beul sloeg met een staaf of hamer zijn ledematen kapot. Soms bleef de veroordeelde nog uren of zelfs dagen in leven.

9. De gauwdieven op de lijn Gent - Sint-Niklaas - Antwerpen

Pieter Merckaert, genaamd ‘Appelken’ was 18 jaar. Hij was geboren in Mechelen. Hij werd beschuldigd van diefstal van ‘horlogieën en snuytdoecken’ te Mechelen, Antwerpen, Brussel, Gent en Brugge. ‘Snuytdoecken’ zijn hoofddoecken en vooral omslagdoeken. Op 25 november 1748 werd ‘Appelken’ te Aalst veroordeeld tot de torture en vervolgens tot de galg. Hij werd opgehangen op 26 november 1748 ‘om 11u voor de noene’⁽¹²⁾.

Jan Balister bijgenaamd ‘Spagnol’ was 33 jaar. Hij was geboren in Menen. Op 4 december 1748 werd hij tot de torture veroordeeld om de

waarheid van de feiten te vinden. Hij werd beschuldigd als beurssnijder. Hij attaqueerde mensen om hoeden, degens en mantels af te nemen. Hij had 3 stukken laken gestolen op de Meir te Antwerpen. Hij werd veroordeeld in Aalst tot de galg. Hij werd opgehangen op 6 december 1748 's middags. Opvallend was de diefstal op degens. Niet iedereen mocht een degen dragen. Dat was een voorrecht voor de adel en de militairen⁽¹³⁾.

Jan van Torre bijgenaamd 'Hansken van Moorslede' was 19 jaar. Hij was geboren in Moorslede bij Ieper. Hij had verschillende lakens gestolen, die op het platteland te drogen lagen. In paardenstallen op het platteland had hij slaaplakens, klederen, broeken en geld gestolen. De paardenknechten hadden gewoonlijk hun slaapverblijf in de paardenstal vandaar de aanwezigheid van lakens en kledij. Te Aalst werd hij op 6 december 1748 tot de galg veroordeeld. Hij werd er opgehangen op 7 december 1748 om 12 uur 's middags⁽¹⁴⁾.

Jacques Plantijn alias 'Coben uyt 't Cruysken' was 21 jaar jaar. Hij was geboren in Brussel. Hij werd te Aalst op 12 december 1748 bij verstek veroordeeld voor diefstallen met 'portrait' in de galg. Zijn 'portrait' of persoonsbeschrijving: klein van postuur, mager, fraai van aangezicht, bruin haar, 'cappotte, veste en broecke schaille couleur' en blauwe kousen⁽¹⁵⁾. 'Schaille couleur' is schalie-kleurig. Een 'cappotte' was een overjas.

10. Ook vrouwen speelden mee in de marginale groep van dieven en helers

Dikwijls was misdaad een familiezaak. Een voorbeeld is de familie Meulebroeck uit Kaster, die aangehouden werd. Joseph Meulebroeck was 22 jaar. Hij was geboren in Kaster (deelgemeente van Anzegem) in de Kasselrij Oudenaarde. Zijn zuster Maria-Anna Meulebroeck geboren in Kaster was 19 jaar oud. Hun moeder Marie Liebrechts was 60 jaar oud. Zij was geboren in Anzegem. Anzegem en Kaster liggen in West-Vlaanderen. Ze werden veroordeeld voor diefstallen en wacht bij overvallen, waar ze 'sentinelle op de weg' speelden. De moeder zette de kinderen aan om de misdaden te plegen. In Januari 1748 stalen ze vlas in het huis van een pachter boven de 'parochie van Anzegem'. Joseph Meulebroeck werd na het vonnis van 14 oktober 1748 veroordeeld tot de foltering: 'de ordinaire en extraordinaire torture om andere crimen en complices te kennen'. De rechterlijke macht wou daarbij andere misdaden en medeplichtigen kennen. Op 15 oktober 1748 werd hij op

het schavot te Aalst aan de galg opgehangen, dus de doodstraf. De twee vrouwen moesten hun zoon en broer zien ophangen, werden op het schavot geselsd met scherpe roeden tot bloedens toe en ze werden op de rug gebrandmerkt. Ze werden levenslang verbannen buiten de landen van de Koning van Frankrijk en buiten de Kasselrijen van Kortrijk, Aalst, Oudenaarde en Dendermonde⁽¹⁶⁾. Uit het vonnis blijkt dat onze gebieden toen bezet waren door Frankrijk vandaar 'de verbanning buiten de Landen van de Koning van Frankrijk'.

Ook de ouders van Jan de Lichte behoorden tot het crimineel milieu. Jozef De Lichte was 69 jaar. Hij was geboren in Hundelgem (deelgemeente van Zwalm). Zijn echtgenote Elisabeth de Schepper was 70 jaar. Ze was geboren in Velzeke. Vele dieven en schelmen woonden in hun huis. Ze profiteerden van gestolen goederen. De rechterlijke macht veroordeelde hen op 16 november 1748 tot geseling tot bloedens toe, tot brandmerking met de letter V van 'voleur' (dief). Ze werden levenslang verbannen uit Frankrijk en de Kasselrijen Kortrijk, Oudenaarde, Aalst en Dendermonde⁽¹⁷⁾.

Ook Marie Van Audenhove en haar dochter Anna-Marie vande Wiele waren textieldieven. Marie Van Audenhove was 33 jaar. Ze was geboren te Aspelare in het Land van Aalst. Marie Van Audenhove was de dief bij de weduwe Piers te Geraardsbergen. Ze stal een geheel stuk lijnwaad, terwijl ze een voorschoot wou kopen. Ze stal bij de Bode van Geraardsbergen een geheel stuk 'calamanden' terwijl ze 3 ellen Siamois aan het kopen was. Ook op andere plaatsen heeft ze calamander en lijnwaad gestolen. Deze stukken werden bij haar thuis gevonden. Kalamank is een stof uit de textielwereld evenals Siamois. Siamois kreeg zijn naam dankzij de stof uit Siam (Thailand, die door de ambassadeurs van Siam o.a. minister Kosa Pan in 1686 bij hun bezoek aan Lodewijk XIV aangeboden werd. Ze boden toen de Zonnekoning Siamois aan namens koning Narai van Siam. Het was een mengsel van zijde en katoen. Deze stof werd in Frankrijk door de textielsector nagebootst. Siamois stond ook bekend als cottonnade.

Op 16 november 1748 werd Marie Van Audenhove veroordeeld tot geseling tot bloedens toe, tot brandmerking met de letter V van 'voleur'

(dief) en tot 3 jaar verbanning⁽¹⁸⁾. Anna-Marie vande Wiele was 16 jaar. Ze was geboren in Aspelare en ze was de dochter van Marie Van Audenhove. Op 16 november 1748 werd ze veroordeeld tot geseling tot bloedens toe, waarschijnlijk als medeplichtige van haar moeder⁽¹⁹⁾.

11. Dieven met kazakken en zilveren oorringen

Pieter de Moor was 30 jaar oud. Hij was geboren in Oosterzele in Oost-Vlaanderen. Hij was klein en mager van postuur, hij had bruin slepend haar en blauwe en kwade ogen. Hij droeg zilveren oorringen in zijn oren, een 'lijne casacke' en rosachtige laken veste. Hij werd op 11 december 1748 voor diefstallen bij verstek veroordeeld met portrait in de galg⁽²⁰⁾. Een kazak is een overjas.

François Meulebroeck was 20 jaar. Hij was geboren in Kaster (deelgemeente van Anzegem). Zijn beschrijving: groot 5 voet, blond van haar, bleek van aangezicht, 'lijne casacke' als een voerman en witte kousen. Hij werd te Aalst op 12 december 1748 bij verstek veroordeeld wegens diefstallen tot de galg met portrait⁽²¹⁾.

Jan-Baptist Brussica was 30 jaar. Hij was geboren in Gent. Hij stal een kleed en een hoed bij een hovenier te Aalst. Op 10 december 1748 werd hij te Aalst veroordeeld tot de geseling, tot brandmerking met de letter V en tot levenslange verbanning uit Frankrijk en de Nederlanden.

12. De grote opkuis in het Land van Aalst

Na de val van Maastricht (7 mei 1748) kwam er een wapenstilstand in de Oostenrijkse Successieoorlog. De Franse bezetter richtte nu zijn aandacht op de dievenbendes, die het land onveilig maakten. Op 28 september 1748 organiseerden ze een klopjacht in Oost- en West-Vlaanderen. Alle inwoners van de Kasselrijen Kortrijk Aalst, Dendermonde en Oudenaarde werden opgeroepen om iedereen zonder geldige papieren of vaste verblijfplaats op te pakken. Ongeveer 130 vagebonden werden opgepakt en opgesloten in Aalst. Van 7 oktober tot 14 december 1748 werden iets meer dan 100 personen veroordeeld. 5 personen werden geradbraakt, een afschuwelijke dood: de bendeleider Jan de Lichte, Simon Ysenbaert, Lieven Faviel, Augustijn Hendrickx en Jan de Priester. 17 personen werden opgehangen. De vrouwen en de helers werden gegeseld en verbannen⁽²²⁾. Sommigen kwamen in de galeien terecht zoals Adriaen le Queu of 'Pachter Adriane'. Hij was 40 jaar oud. Hij was geboren in Bever in het Land van Henegouwen (nu faciliteitengemeente in Vlaams-Brabant op de grens met Henegouwen). Hij werd aangehouden als een vagebond

op verdenking van diefstal. Op 26 november 1748 werd hij te Aalst veroordeeld tot geseling, brandmerking met de letters GAL van galeien⁽²³⁾. Hij werd levenslang verbannen naar de galeien. 11 bendeleden wisten te ontkomen en werden bij verstek ter dood veroordeeld.

De bende van Jan de Lichte was opgedoekt, een lossamenwerkingsverband van rabauwen, zigeuners en andere klasselozen, marginalen van de samenleving.

13. Het succes van Jan de Lichte

In 1967 waren er in 35 Oostvlaamse gemeenten nog heel wat volkssagen rond de bende van Jan de Lichte. E. Ternest, gemeentesecretaris van Wetteren publiceerde in 1874 zijn volksboek 'Jan de Lichte en zijn bende'. Abraham Hans schreef in 1908 de schelmenroman 'Jan de lichte en zijn zwarte rooversbende'. De bekende schrijver Louis Paul Boon schreef in 1957 de roman, 'De bende van Jan de Lichte'. Hij maakte van de rovershoofdman een vrijheidsstrijder tegen de Franse bezetting en tegen de gevestigde orde van het Ancien Régime, een soort Robin Hood.

In 1981 werd het standbeeld van Jan de Lichte van kunstenaar Roel D'Haese onthuld. Aalst en Zottegem, waartoe Velzeke, de geboorteplaats van Jan de Lichte behoorde, weigerden het beeld. Het kwam dan terecht in het Middelheimpark. In 2009 verhuisde het beeld en kwam terecht aan het nieuwe Antwerpse Justitiepaleis.

Besluit

De vonnissen van de Bende van Jan de Lichte geven ons een beeld van heel wat kledij-elementen uit de 18de eeuw in Oost-en West-Vlaanderen. We leerden de 18de eeuwse stoffen kennen naast de 18de eeuwse kledingstukken⁽²⁴⁾. Dat kon omdat we bij een echte bende textieldieven terechtkwamen. Dit artikel gaf ook de armoede weer bij de laagste trap van onze samenleving, die we als marginalen konden betitelen.

Noten

- (1) D.LAMARCQ. Jan de Lichte. Een bendeleider uit de 18de eeuw. Online.
- (2) Idem.
- (3) H.PIRENNE. Geschiedenis van België. Heruitgave 'La Renaissance du Livre'. Deel 3, p. 121-125.
- (4) Vonnissen verleent binnen de stad Aelst, ten laste van menigvuldige Moordenaeren, Dieven, Vagebonden ende ander Quaetdoenders, op het vervolg van de Collegiën der Casselrijen ende Landen van Cortrijck, Audenaerde, Aelst ende Dendermonde, begonnen 7 oktober 1748 ende geeyndigt 14 December daernaer. Gent, 1749. Deze vonnissen zijn te lezen als e-book op Google. We geven elk vonnis weer met de titel

zoals dit voorkomt in het boek van 1749: VI Francis van den Haute of van den Abeele 22 jaar geboorteplaats onbekend.

- (5) Vonnissen: LXXXIX Anthonie vander Gucht alias Tone den Breteur ° Aalst 30 jaar.
- (6) Vonnissen: XCV Jan Savoye of Klein Janneken of Jan Sauveur ° Sint-Truiden (Land van Luik) 21 jaar fugitif.
- (7) Vonnissen: XLIII Françoise Lauwaerts ° Nazareth (Oudenaarde) 33 jaar gehuwd met Marten Cleefs.
- (8) Vonnissen: LIV Marten Cleefs 45 jaar ° Petegem.
- (9) Vonnissen: XXX Gabriel vander Cruyssen 23 jaar ° Petegem bij Deinze.
- (10) Vonnissen: XI Francis Meulenaere, 22 jaar ° Sint-Baafs te Gent.
- (11) Vonnissen: XXXI Jan Joseph De Lichte ° Velzeke 23 jaar.
- (12) Vonnissen: LXII Pieter Merckaert, genaamd Appelken ° Mechelen 18 jaar.
- (13) Vonnissen: LXXXIX Jan Balister bijgenaamd Spagnol 33 jaar ° Menen.
- (14) Vonnissen: LXXX Jan van Torre bijgenaamd Hansken van Moorslede 19 jaar ° Moorslede (Ieper).
- (15) Vonnissen: XCIV Jacques Plantijn'Coben uyt 't Cruysken' 21 jaar ° Brussel 'fugitif'.
- (16) Vonnissen: IV Joseph Meulebroeck (° Kaster in de Kasselarij Oudenaarde), 22 jaar , zijn zuster Maria-Anna Meulebroeck o. Kaster 19 jaar en hun moeder Marie Liebrechts (° Anzegem) 60 jaar.
- (17) Vonnissen: XLI Jozef De Lichte 69 jaar ° Hundelgem en zijn echtgenote Elisabeth de Schepper 70 jaar ° Velzeke.
- (18) Vonnissen: XLII Marie Van Audenhove 33 j ° Aspelare in het Land van Aalst.
- (19) Vonnissen: XLIII Anna-Marie vande Wiele 16 jaar ° Aspelare.
- (20) Vonnissen: XC Pieter de Moor ° Oosterzele 30 jaar 'fugitif'.
- (21) Vonnissen: XCVI François Meulebroeck 20 jaar ° Castere (Oudenaarde) fugitif.
- (22) D.LAMARCQ.O.c.
- (23) Vonnissen: LXIII Adriaen le Queu of Pachter Adriane ° Bever (Land van Henegouwen) 40 jaar.
- (24) Voor de stoffen en kledingstukken uit de 18de eeuw consulteerden we
H.VANNOPPEN. Streekdrachten in onze gewesten. Gent, 1994.
H.VANNOPPEN. Van hoed tot ondergoed. Streekdrachten in Vlaanderen. Leuven, 2010.

Illustraties

1. Pruiken waren typisch voor de 18de eeuw. Er waren verschillende types
5 - de pruik ten tijde van Lodewijk XV
6 - 'peruque à bourse'
7 - 'peruque à cadogan'
8 - 'peruque à bonnet'
Deze afbeeldingen komen uit Le Nouveau Larousse Illustré, deel 6, p. 98 van rond 1900.
2. Mannenkledij rond 1770 of "l'habit à la français" met jas, vest en kuitbroek.

UNESCO

IVV is geaccrediteerd door UNESCO als expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

COLOFON

Volkskunst is het kwartaalblad van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst.

Jaargang 41 - nummer 2 - juni 2017

Aan dit nummer werkten mee:

Stefaan Haesen, Gert Laekeman, Johan Lambrechts, Frans Monden, Marcel Oelbrandt, Machteld Van den Bossche en Henri Vannoppen.

Iedere auteur is inhoudelijk verantwoordelijk voor zijn of haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Het gewone abonnementsgeld voor 2017 voor personen bedraagt 15 euro. Je kan voor 10 euro ook een digitaal abonnement nemen: je ontvangt dan *Volkskunst* in pdf-formaat in je e-postbus.

Buitenlandse abonnees betalen 20 euro.

Verenigingen en organisaties kunnen zich abonneren voor 17,5 euro en ontvangen dan elk kwartaal twee gedrukte exemplaren.

Voor 25 euro krijgt je groep daarnaast een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee krijg je toegang tot het digitale archief van IVV: alle publicaties, losse dansen en vendelreeksen en *Volkskunst*.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Abonnement Volkskunst' en naam en adres van de abonnee indien verschillend van de betaler.

Proefnummers van dit tijdschrift kunnen gevraagd worden aan:

IVV-secretariaat, Jubellaan 123, 2800 Mechelen, tel. 0496 593 523, e-post secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

Alle IVV-uitgaven kunnen besteld worden bij onze medewerker:

Paula Wouters, Herentalsebaan 73, 2240 Zandhoven, tel. 03 475 12 05, e-post bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

of via de IVV-website www.instituutvlaamsevolkskunst.be

VOLKSKUNST

INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

INHOUD

EDITORIAAL - Dansen en Gezondheid	1
PUBLICATIES - Speciale acties boeken	6
Oproep voor documentatie	7
INTERVIEW	11
Van de volksmuziek naar het podium van de Koningin Elizabethwedstrijd11	
WERKING IVV - 7 nieuwe ereleden.	15
IVV Webwinkel	23
Beeldarchief	23
ADVERTENTIE	24
VERSLAG - Weerom meiboomplanting in Strijtem!	25
Een persoonlijke noot.	27
INTERNATIONAAL - UNESCO - ICH conferentie in Addis Abeba, Ethiopië	29
ADVERTENTIE	30
AANKONDIGINGEN - Cursussen	31
IVV Activiteiten	31
Feesten en Festivals	31
Drieske Nijpers - 50 jaar	32
STREEKDRACHTEN	33
'De Bende van Jan de Lichte', een textieldievenbende uit de 'Pruikentijd', actief in Oost-en West-Vlaanderen	33
UNESCO	44
COLOFON.	44